
INSTITUȚIA MUZEALĂ ÎN „CAPCANA GLOBALIZĂRII”

Lucia Marinescu-Tonu

Motto:

*Muzeele „vorbesc” despre oameni și faptele lor,
pentru acești oameni și societatea
din care provin sau în care trăiesc.*

(Mihaela Mănăzăran)

Anul 2010 a fost declarat de către ONU și UNESCO **Anul internațional al apropiierilor culturale – la nivel local, național și internațional**. Într-o lume accelerată, o lume a globalizării, acceptarea diversității culturale, a dialogului cultural prezintă o concepție modernă a lumii bazată pe respect și pluralitate. Dialogul cultural sau interculturalitatea reprezintă un răspuns adecvat la problemele de comunicare contemporane, deoarece cauza primordială a acestor probleme este reprezentată de factorii culturali. Situațiile de comunicare interculturală – care au existat dintotdeauna – nu mai reprezintă în prezent un număr neglijabil, și este foarte posibil, de fapt previzibil, ca într-un termen scurt acestea să devină frecvente (Thomilson 2002, 32).

Domenii diverse, precum relațiile economice internaționale, diplomația, educația, trebuie să includă în sfera proprie dimensiunea comunicării interculturale. Apariția interculturalității este determinată în mod precis de procesul globalizării, acesta din urmă implică nevoia unui dialog intercultural, ca metodă de realizare a comunicării.

Conceptul de globalizare este unul multidimensional (iar variațiile definiției diferă de cele mai multe ori în funcție de domeniul de referință) se referă la o creștere a interacțiunilor la nivel global și o interdependență intensificată la nivel economic, social, tehnologic, cultural, politic, ecologic ș.a. Globalizarea este adesea menționată în legătură cu o serie de caracteristici: creșterea dependenței dintre națiuni, micșorarea distanțelor prin intermediul tehnologiei și rezolvarea unor probleme glo-

bale (de la efectul de seră la terorism sau trafic de ființe umane) precum și crearea unei piețe economice comune. Pe de altă parte, intervine conceptul de identitate națională, acesta se poate referi în egală măsură la trăsăturile distinctive ale unui grup ca națiune (aceeași descendență, limbă, cultură, religie), precum și la sentimentul de apartenență al unui individ la acestea (manifestat prin respectarea obiceiurilor, tradițiilor, cutumelor specifice) (Răchieru 2001, 85).

Globalizarea, ca orice proces, prezintă atât avantaje cât și dezavantaje. Dintre cele din urmă putem menționa tendința de uniformizare, aplicabilă inclusiv la nivel cultural, unul dintre aspectele definitorii ale identității. Diversitățile culturale sunt de multe ori prezentate drept obstacole majore ale colaborării sau integrării. Dar ele pot fi privite și ca elemente ale unei necesare complementarități, ca factori mai curând favorizanți ai cooperării, ai apropiierilor inter și intracomunitare. Ideea că o cultură își conservă originalitatea evitând influențele străine este o iluzie veche. Întreaga istorie europeană dezmente această idee. Nu poți fi original închizându-te sub o carapace. Regimurile totalitare din secolul al XX-lea ne-au oferit exemple convingătoare. Teama de o posibilă contaminare ideologică și spirituală i-a determinat pe naziști și sovietici să se baricadeze într-o artă banală și într-o literatură „pompiertă”, lozincardă, o adevărată batjocură a geniului creator al celor două mari popoare europene. Recluziunea, „închiderea” în fața unor influențe dinafară provoacă o stopare a capacității de reînnoire a popoarelor. Întrepătrunderea culturilor a condus întotdeauna, din Antichitate până în zilele noastre, nu la o uniformizare, ci la o diversificare binefăcătoare. Izolarea provoacă o sterilitate. S-au scris mii de studii și cărți despre Renaștere, acea mare resurrecție a artelor, literaturii și culturii, sub influența modelelor clasice grecești, care a început în Italia, în secolul XIV, a continuat în secolele XV și XVI, răspândindu-se în aproape toate țările europene. A însemnat Renașterea

italiană o simplă copie a ilustrațiilor modele grecești? Nici vorbă! Renașterea italiană este un produs original al geniului creator al poporului italian. În secolul al XVI-lea, regii Franței au invitat mulți pictori italieni (printre care și Leonardo da Vinci) să lucreze în țara lor. Aceștia au transplatat pur și simplu pictura italiană pe pământul francez? Nu! Au îmbogățit geniul creator al francezilor care au imprimat operelor de artă specificul lor național. Același fenomen s-a petrecut pretutindeni, în Germania, Spania, Țările de Jos, Anglia (Răchieru 2001, 32). Diversitatea culturală se produce în urma multitudinii schimbărilor de idei, concepte, practici etc. Intensificarea conflictelor – inclusiv în spațiul european – și incapacitatea domeniilor politic și economic de a le gestiona arată că o abordare rațională specializată de tip occidental este nepotrivită, aspectele culturale ale acestor conflicte indicând în mod pregnant faptul că răspunsul pentru conflictele în cauză nu poate fi decât unul de același tip, deci cultural, sau mai precis intercultural. Contactul dintre culturi reprezintă un fenomen deosebit de complex. Interculturarea este acel ansamblu de procese prin care indivizii sau grupurile interacționează, ele aparținând de două sau mai multe ansambluri ce reclamă culturi diferite sau se pot raporta la culturi distincte (Tzigara-Samurcaș 1936, 103).

Există în continuare obstacole în calea internaționalizării practicilor culturale, care țin de distanță. Dezvoltarea mijloacelor de comunicare nu a abolit integral existența distanțelor, care continuă să facă dificile schimbările bazate pe deplasarea operelor sau a artiștilor. Traversarea frontierelor rămâne în multe cazuri un obstacol practic sau juridic. Alte obstacole sunt legate de costuri, deoarece costul producțiilor culturale în străinătate este mai ridicat decât cel al producțiilor naționale. Rezolvarea acestui aspect ține de existența unor politici care să ia în calcul aceste supracosturi. Acestui obstacol economic i se adaugă obstacolul lingvistic, care rămâne o piedică importantă pentru un anumit număr de practici. Ca orice societate, societatea globalizată are nevoie de coeziune, de solidaritate și de comuniune între membrii săi – iar aceste scopuri, foarte dificil de atins, totodată esențiale pentru generația prezentă și pentru generațiile viitoare, sunt irealizabile fără contribuția operatorilor culturali (Murariu 2007, 369).

Instituția muzeală, ca unul din principalii actori culturali, are anumite obligații în această direcție. Muzeul trebuie să releveze unicitatea, originalitatea, ierarhiile valorice, contextele istorice care sunt benefice personalității umane. Succesul său este asigurat atunci când practică descifrarea competenței (sociale, economice, științifice, artistice, tehnice), subliniind creativitatea și calitatea. La început de secol asistăm la schimbări profunde în filosofia și în programele muzeelor în general, deoarece noile achiziții ale civilizației, apariția noilor tematici globale fac ca membrii societății să pășească pragul muzeelor cu alte cunoștințe, cu alte întrebări pentru fiecare specific muzeal, cu alte așteptări și exigențe, aduse în fața instituțiilor muzeale (Opriș 2008, 102). Muzeul tradițional, orientat pe obiect, colecții, pe cercetarea, achiziția, conservarea și interpretarea lor coexistă cu muzeul modern, centrat pe oameni, devenit agent de distribuție a informației, modelator de opinii și mentalități. La nivelul politicii instituțiilor de cultură asistăm la redefinirea muzeului pentru public, la nivel extern și la modificări pe plan intern. Ele constau în orientarea spre un nou management al muzeelor, datorită globalizării la nivelul sistemelor politice și în special al celor economice. Descentralizarea față de ministere sau structurile guvernamentale atât în ceea ce privește luarea deciziilor cât și managementul zilnic al resurselor (financiare, fizice, de personal), a fost impusă cu rapiditate, în primul rând, ca parte a unui program politic și în al doilea rând, ca strategie care a implicat o parte sau totalitatea serviciilor publice tradiționale. Aceste modificări, ca și altele de acest fel, în multe regiuni ale lumii, au fost însoțite de cele mai multe ori de semnificative reduceri de fonduri bugetare destinate artelor și patrimoniului în instituții care aparțineau sferei bugetare (Mensch 1992). Ca răspuns la aceste schimbări, instituțiile culturale s-au orientat spre alte potențiale surse de finanțare, afaceri, sponsorizări și diverse activități de strângere de fonduri.

Obiectivele și activitățile muzeului contemporan trebuie să respecte patru teme majore: **patrimoniul cultural, turismul cultural, dezvoltarea resurselor umane angajate în domeniu și acțiuni concrete de lobby**. Unii specialiști consideră că aceste obiective pot fi realizate prin constituirea unei rețele muzeale (Neamu 2006, 5). Ideea de rețea se asortează, la

o scară mai mică, cu mult prizatul concept de globalizare. Ce altceva este o rețea dacă nu o formă de globalizare, în cazul de față, instituțională în care mai mulți operatori culturali din aceeași țară sau din mai multe țări s-au hotărât să se grupeze și să se susțină reciproc sub umbrela unei misiuni și a unei strategii comune.

Muzeele au început să dezvolte între ele structuri informale și formale pentru a lucra împreună mai eficient și pentru a folosi și gestiona oportunitățile deschise la nivel european în cultură.

Ca scop susținerea intereselor și identificarea metodelor de dezvoltare pe termen mediu și lung ale muzeelor, adaptate cerințelor europene din sector și monitorizarea permanentă a situației acestora. Trăim într-o societate în rapidă dezvoltare în care, pentru a supraviețui, muzeul trebuie să-și revizuiască vechile concepte și să se alinieze instituțiilor similare de profil.

Consiliul Europei a adoptat în unanimitate o rezoluție privind cooperarea între instituțiile culturale din domeniul muzeal, denumită „**Pentru un spațiu cultural al muzeelor europene**” (<http://www.muzee.org/romania/ro/noutati/pentru-un-spatiu-cultural-al-muzeelor-europene.html>).

Domeniile în care este încurajată cooperarea, luând în considerare legislația fiecărui stat, sunt:

- Cercetarea și instruirea în domeniul patrimoniului cultural, cu scopul de a întări cercetarea și colaborarea între persoane și instituții și de a împărtăși bune practici și norme implementate în diverse țări în domeniul prezervării patrimoniului, al conservării și restaurării colecțiilor și siturilor de patrimoniu, al inventarului și utilizării tehnicilor digitale pentru colecții și situri de patrimoniu, al pedagogiei muzeale, al criteriilor de organizare a expozițiilor și al managementului și administrației muzeale.
- Conservarea, restaurarea și reproducerea operelor de artă și monumentelor, prin gruparea echipelor de experți provenind din diverse state membre, prin publicarea rezultatelor și diseminarea de know-how, prin compararea criteriilor și metodelor de conservare și restaurare. Reproducerea și utilizarea tehnicilor digitale în scopuri de cercetare și pedagogice, cercetarea comparativă privind politicile diverse pentru

dezvoltarea infrastructurii și pentru protejarea siturilor de patrimoniu arheologic și arhitectural sunt, de asemenea, încurajate.

- Lupta împotriva traficului ilegal de bunuri culturale, prin protecția și recuperarea bunurilor culturale, prin întărirea acțiunilor la nivel european cu scopul de a opri traficul ilegal de bunuri culturale și prin îmbunătățirea cooperării între statele membre și instituțiile culturale și administrațiile de stat.
- Organizarea de expoziții, prin participarea cercetătorilor și experților din statele membre. Sunt încurajate în special teme expoziționale cum ar fi contactele, influențele și relațiile între statele europene pe parcursul istoriei. Promovarea circulației operelor de artă și a colecțiilor în interiorul spațiului european va accentua existența unui patrimoniu cultural comun. Cooperarea va fi centrată și pe schimbul de sisteme legislative și pe bune practici în organizarea expozițiilor internaționale, cu accentul pe garanțiile publice pentru costurile de asigurare.

Implementarea deciziilor acestei rezoluții va deschide noi oportunități atât pentru cercetători, cât și pentru agenți ai instituțiilor culturale și ai muzeelor în vederea schimbului de cercetare și de informație, va furniza informații îmbunătățite, din punctul de vedere al accesului și al calității, despre patrimoniul cultural comun și va ajuta la crearea relațiilor de cooperare între persoane și instituții din domeniu. Finalitatea acestei rezoluții constă în:

- a crea un spațiu cultural unic în care muzeul are rolul de intermediar între societate și patrimoniu;
- a susține interesele muzeelor pe lângă autoritățile statului pe probleme și tematici relevante pentru viața și dezvoltarea acestora;
- a contribui la creșterea interesului autorităților statului, al sectorului privat și al opiniei publice față de rolul și importanța muzeelor în educația permanentă a comunităților și în dezvoltarea turismului cultural.

Totuși, factorul determinant al mutațiilor la nivelul instituției muzeale îl constituie consumatorul, **publicul muzeal**. În concordanță cu aceste orientări teoretice, cele trei funcții muzeale (obiectul, instituția și publicul) capătă valențe diferite. La funcția de constituire și dezvoltare

ca și la funcția de conservare/restaurare a patrimoniuului cultural se adaugă funcții educaționale de comunicare, orientate spre formarea noului public (Pungă, Simion 1998, 7). Muzeul tradițional, orientat pe obiect, colecții, pe cercetarea, achiziția, conservarea și interpretarea lor coexistă cu muzeul modern, centrat pe oameni, devenit agent de distribuire a informației, modelator de opinii și mentalități, astfel apare necesitatea **politicii de management și marketing muzeal**, care impune implementarea și derularea unui program expozițional specific, organizarea de expoziții atractive pentru public, oferirea elementelor organizatorice necesare comunicării cu publicul, realizează contactului cu firmele, sponsorii, oferind agenților economici și persoanelor fizice posibilitatea de a lua parte la dezvoltarea muzeului și obținerea de fonduri prin serviciile puse la dispoziția diverselor firme. O experiență deosebită în acest sens ne oferă muzeele „neacademice” occidentale, acele cabinete de curiozități, care ascund enorm de multe surprize. Numai în Paris există mai mult de o sută de astfel de locuri exotice și ascunse, adevărate bijuterii emoționale precum muzeul vieții romantice, muzeul erotismului, muzeul vinului, muzeul artelor de bălci. Aceste muzee originale ascund adevărate comori și sunt găzduite, uneori, în tot felul de subsoluri și pivnițe, în apartamente private sau în restaurante. Umorul și nostalgia fac parte din exponate, ca să nu mai vorbim de atmosferă. Parisul mai ascunde și un muzeu al fumătorului, un muzeu al mularilor dermatologice și un muzeu al evantaiului. Sublim este muzeul vechilor orologii. Mai există și un muzeu al fonografelor și al gramofonelor, dar și un muzeu al hard-rock-ului. Lângă Opera Garnier poate fi vizitat un muzeu al parfumului, unde este expusă, printre altele, o spectaculoasă colecție de flacoane de parfum, precum și o orgă de parfum de secol XIX conținând 400 de fiole cu esențe diferite. Parisul oferă un larg evantai de muzee cu totul și cu totul poetice, precum muzeul ceaiului, muzeul păpușilor și muzeul frivolităților din perioada „la belle époque”. Toate aceste muzee plasează instituția muzeală contemporană în altă dimensiune temporală, cea a marketingului și a mondializării culturale, în era „consumatorismului”.

Alte direcții strategice ale muzeului modern ar fi implicarea directă în rezolvarea problemelor de

ordin global: ***perspectivele muzicii – ajunsă la apogeul evoluției și fără promisiuni de ascensiune, barierele materiale și spirituale apărute în fața științelor, suprapopulara planetei și extinderea sărăciei, epuizarea resurselor de apă, amenințările la adresa libertăților oamenilor etc.***

În acest scop în Europa și SUA au fost create o mulțime de muzee tematice: muzee ecologice (treccerea de la un muzeu tradițional la cel de tip ecologic reprezintă o mutație deja constantă în muzeele din întreaga lume), muzeul aerului, muzeul catastrofelor nucleare, muzeul apei, muzeul emigranților, muzeul terorismului etc., în cadrul cărora se organizează conferințe, seminare în scopul definitivării direcțiilor de soluționare a acestor probleme.

Astfel de muzee există și în România: Ecomuzeul de la Sibiu, Institutul de Cercetări Eco-muzeale Tulcea (Marinescu 2008, 24), Muzeul Apei de la Cluj. În ultimul deceniu Muzeul Apei a apărut în Moscova, Sankt Peterburg, Kiev etc. Astăzi filosofia muzeală se bazează pe integralism cultural, pe democrația ofertelor și pe înlăturarea discriminărilor de ordin patrimonial (Murariu 2007, 368).

Muzeul secolului XXI edifică preocupări majore asupra unei radicalizări profesionale. Astăzi expozițiile muzeale s-au transformat într-un instrument promotor al noilor criterii umanitare. Organizarea lor a născut dezbatere asupra logisticii, tehnicilor de ambalare și transport, asigurărilor și sistemelor de protecție. Categoria în sine odată lansată, a oferit o temă generoasă de analiză, lumea muzeală fiind confruntată cu tot mai multe solicitări de acest fel, muzeul este în expansiune: se construiește mult; se refac expozițiile de bază; se re tehnologizează (lumina, prezentarea, protecția etc.); se măresc spațiile comerciale și de dialog; crește vizibil personalul. Sigur se mărește considerabil și numărul vizitatorilor. Toate acestea produc schimbări și trebuie din timp analizate, iar dezvoltarea funcțiilor pretinde realism și anticipare. Rolul muzeului contemporan se concretizează prin îndeplinirea funcțiilor pe care le are pe de o parte ca instituție de cercetare științifică fundamentală și aplicată, iar pe de altă parte să probeze că au competențele profesionale necesare pentru prelucrarea științifică a patrimoniului pe care îl dețin, că

sunt capabile să asigure transmiterea de mesaje corecte, educative prin expozițiile de toate categoriile și prin programele de activități educaționale proprii, permanente și temporare (Murariu 2007, 368).

Viitorul se construiește în fiecare clipă a prezentului, prin efectul fiecărei acțiuni a noastre și prin lecțiile de mare valoare oferite de trecut. Astfel, prin numeroase aspecte, muzeul de mâine deja există, un **muzeu inovativ, interactiv și instructiv**.

Bibliografie

- Bucur 2006:** C. Bucur, Ce este, ce poate fi, ce trebuie să fie un muzeu astăzi. *Revista muzeelor* 1, 2006, 9-14.
- Crețu 2007:** M. Crețu, Viața întru tradiție la muzeul „Astra”, Sibiu. *Revista muzeelor* 4, 2007, 71-77.
- Friedman 2001:** Th.L. Friedman, Lexus și măslinul, cum să înțelegem globalizarea (București 2001).
- Kistemaker 2006:** R. Kistemaker, Muzeele citadine drept centre de dialog civic. *Revista muzeelor* 3, 2006, 8-22.
- Leclerc 2003:** G. Leclerc, Mondializarea culturală. Civilizație pusă la încercare (Chișinău, 2003).
- Marinescu 2008:** L. Marinescu, Rolul muzeului în arhitectura peisajului. In: (red. E. Ploșniță) *Studii de muzeologie* (I) (Chișinău 2008), 19-26.
- Mănăzăran 2007:** M. Mănăzăran, Muzeele - spații de comunicare și confruntare. *Revista muzeelor* 1, 2007, 5-7.
- Mensch 1992:** P. van Mensch, Towards a methodology of museology (PhD thesis, University of Zagreb 1992).
http://www.muuseum.ee/et/erialane_areng/museoloogiaalane_ki/ingliskeelne_kirjand/p_van_mensch_toward/
- Murariu 2007:** D. Murariu, Așteptările societății de la muzeele de științe ale naturii. In: (N.D. Ion, R. Ștefănescu) *In onorem I. Opreș. Patrimoniu - Muzeografie. Monumente istorice* (Brașov 2007), 367-377.
- Neamu 2006:** D. Neamu, Suntem în rețea, vom exista. *Revista Muzeelor* 1, 2006.
- Opreș 2008:** I. Opreș, Provocarea noilor muzeografii (Brăila 2008).
- Pungă, Simion 1998:** Cf. D. Pungă, V. Simion, Pedagogia muzeală din România, între deziderate și împliniri. *Revista muzeelor* 1, 1998, 7-9.
- Răchieru 2001:** A. Răchieru, Globalizare și cultura media (Iași 2001).
- Thomilson 2002:** Globalizare și cultură (Timișoara 2002).
- Trifon 2008:** Creștinism și globalizare (București 2008).
- Tzigara-Samurcaș 1936:** Al. Tzigara-Samurcaș, Tragedia Muzeului de Artă Națională. In: *Muzeografia Românească* (București 1936), 103-104.
- Кози 2001:** С. Кози, Партнерство во имя развития. В сб.: *Музеи, маркетинг, менеджмент: практическое пособие*. Составитель В.Ю. Дукельский (Москва 2001), 5-9.

Museum institution in the „globalization trap”

Abstract

Contemporary society is certainly marked by globalization, a phenomenon which anticipates changes in society and world economy. We cannot neglect the fact that there are benefits of globalization, especially in information technologies and economics, yet things get more complicated when it comes to national culture identity values. Globalization has a decisive impact upon national cultures and identities. Not always globalization involves a high degree of communication or exchange between different cultures. There is more a tendency for a dominating culture to impose itself over the others, the result being a process of homogenization. The cultural dialog or interculturalization represents an adequate answer to contemporary communication problems, as the main cause to actual problems of communication is represented by cultural factors. Acceptance of cultural diversity, of cultural dialog, is a modern concept of world based on respect and plurality.

The museum might take on the binding role between cultural life and political life, which should find its natural and working forms that nations could consolidate spiritual and material qualities and achievements through. It is a must to find a halfway between accepting globalization and preservation of roots.

Музеи и глобализация

Резюме

Современный мир характеризуется процессам глобализации. Процесс глобализации зачастую понимается как процесс культурной унификации, уничтожения культурного многообразия. Между тем, международное сообщество именно культурное многообразие и культурную свободу считает базовым элементом устойчивого развития в стране и мире. Эти процессы вызывают сильное противодействие соответственно как у сторонников глобализации, так и у сторонников традиционного общества. В связи с этим миссией музея является популяризация идеи культурного многообразия и культурного плюрализма, с одной стороны, и сохранение материального и нематериального культурного наследия, с другой. Таким образом, миссия музея в современном мире - это содействие устойчивому развитию через пропаганду ценностей культурного плюрализма и ценностей мультикультурного общества, воспитание толерантности.

15.04.2010

Lucia Marinescu-Tonu, Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei, st. 31 August, 121-A, MD-2012 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: lucica.marinescu@yahoo.com